Ռաֆֆի

Դավիթ Բեկ

2 - Թ

Մրցությունները պիտի կատարվեին ճաշից հետո, այդ պատճառով մեծ պարոնը շտապեցրեց, որ ճաշը շուտ պատրաստեն:

Տղերք, դարձավ նա դեպի թավադի որդիները,— դուք էլ օգնեցեք:

Դաշտային խոհանոցը շատ հեռու չէր նրանց նստած տեղից: Դրսում, բաց օդի տակ, ճաշ պատրաստելը վրացու համար, թե ազնվական լիներ նա և թե հասարակ գյուղացի, ամենամեծ զվարճություններից մեկն է: Ոչինչ այնքան բավականություն չէ պատճառում վրացուն, որպես իր ձեռքով եփելը և իր ձեռքով ուտելը: Թավադի որդիները, ձեռքերը մինչև արմունկները ծալած, վազեցին դեպի խոհանոցը: Լևանը սեղանի սփռոցը խլելով, բերեց, տարածեց գորգերի վրա. հետո վազեց, լավաշների ահագին կապոցը գրկելով, բերեց շարեց սեղանի շուրջը: Մեծ պարոնի ժառանգը կանաչեղենները տարավ և սկսեց լվանալ մերձակա աղբյուրի մեջ. այդ պատճառում էր նրա մորը չափազանց ուրախություն, որ իր որդին էլ մի բանով զբաղված է: Արչիլը խորովածի շամփուրները սկսեց դարսել կրակի վրա, անդադար այս սպասավորին, այն աղախնին ուշունցներ տալով, թե միսը մանր են կոտորել: Զաքարան խաշլամա միսը կաթսաներից դուրս էր տալիս, լցնում էր պղնձե պնակների մեջ, և մի կողմից էլ ինքը ճաշակելով, բարձր ձայնով բացականչում էր. «Ա՛խ, քո հոգուն մատաղ, ի՞նչ լավ եփվել է...»: Ալեքսին մեծ պարոնի մառանից բերած գինիները լցնում էր լիտրաների մեջ, նախապես ինքը բոլորի համը առնելով և ամեն մեկի

հատկությունները առանձին-առանձին գովասանելով: Մեկ ուրիշը բոլոր ձայնով գոռում էր. «Աղը ո՞րտեղ է, ձեր տունը չքանդվի, աղ չկա, աղը մոռացել են շանորդիքը...»:

Սպասավորները, աղախինները, որոնք առաջ դաշտային խոհանոցի մոտ աշխատում էին, նկատելով, որ այդ զբաղմունքը բավականություն է պատճառում իրանց տերերին, ամենայն խոնարհությամբ թողնում էին շատ պատրաստություններ նրանց կատարելու: Այդ տեսնելով թավադի որդիների տիկինները, նրանց քնքուշ քույրիկները, իրանք էլ նախանձվեցան, սկսեցին մյուս կողմից այս և այն սպասավորությունը կատարել: Մի րոպեում բոլոր սեղանակիցները ոտքի վրա էին, և ընդհանուր շարժողության մեջ, մինը մյուսի ձեռքից գործը խլում էին: Մելանիան գինի խմելու եղջյուրներն էր մաքրում: Պառավ իշխանուհին, վերջացնելով իր երկար ու ձիգ խոսակցությունը Թամարի խորթ մոր հետ, անդադար հարցնում էր մեծ պարոնից. «Առաջ խորովա՞ծը լավ է որ տան, թե՞ խաշլաման»: Բայց երկուսն էլ մի վճռական եզրակացության չէին հասնում, որովհետև կարծիքները երբեմն թեքվում էին խորովածի կողմը, իսկ երբեմն՝ խաշլամայի կողմը: Թամարի խորթ մայրը պանիր էր դարսում փոքրիկ նալբաքիների մեջ: Անգործ չմնաց և մեծ պարոնի տիրուհին. այդ վերջինն էլ, որպեսզի մի բանով զբաղված լինի, դերիայի փեշերը վեր քաշած, նստած տեղում սոխ էր կոտորում, ինչի՞ համար,— ինքն էլ չգիտեր:

Մի քանի րոպեի մեջ սեղանը պատրաստ էր: Գինու լիտրաները շարված էին նրա շուրջը. լավաշների վրա դիզված էին խորովածի կույտեր. պղնձե պնակների մեջ լցված էր եփված խաշլաման: Այնտեղ կար մեծ քանակությամբ կարմիր ձու, որը զատկի հիշատակը պահպանելու համար դեռ մոռացված չէր. այնտեղ կար խաշած ձուկ, որ շրջակայքի ձկնորսները ընծա էին բերել մեծ պարոնին:

Ո՞ւր են օրիորդները, ոչ մեկը չէ երևում,— իր շուրջը սայելով, հարցրեց տիրուհին:

Երևի գնացել են զբոսնելու,— պատասխանեց պառավ իշխանուհին. նրանց հասակում մենք էլ էինք մոռանում հացն ու գինին և շուտ սեղանի մոտ չէինք գալիս:

Տղերք, այժմ նստեցեք,— ձայն տվեց մեծ պարոնը. խորովածը սառչում է:

Թավադի որդիները շարվեցան սեղանի շուրջը ինչպես որ պատահեց. նրանց հետ խառն նստեցին և տիկինները: Նրանք վեր էին առնում միսը, և հում կանաչեղենների հետ փաթաթելով լավաշի մեջ, ուտում էին: Կարծես այդ հասարակությունը դեռ գտնվում էր մարդկային կենցաղավարության այն շրջանի մեջ, երբ մարդը դեռ չէ մոռացել խոտ ուտելը, իսկ նոր է սովորում եփած մսի գործածությունը:

Ձեզ տոլուբաշի ընտրեցեք,— ասաց մեծ պարոնը:

Արչի՛լը, Արչի՛լը... բարով կառավարեք, Արչիլ,— աղաղակեցին ամեն կողմից, լեցնելով իրանց եղջյուրները:

Կանանց հասարակությունը բողոքեց Արչիլի ընտրության դեմ, որովհետև նա սաստիկ խիստ էր և ձայն տվեց Լևանի ընտրության մասին: Վիճաբանությունը տևեց մի քանի րոպե, վերջապես Արչիլը ձայների մեծամասնություն ստացավ: Այդ սաստիկ վիրավորեց պառավ իշխանուհուն, որը ցանկանում էր Լևանին տոլուբաշի տեսնել: Տոլուբաշին սեղանի միապետն է. բոլորի ճաշակը, բոլորի ախորժակը կախված է նրա կամայականությունից:

Սազանդարները թող գա՛ն,— հրամայեց տոլուբաշին:

Սպասավորները վազեցին նվագածուներն կանչելու, և մի քանի րոպեից հետո զուռնաչիների, նաղարաչիների խումբը պատրաստ էր սեղանի մոտ:

Դե, մի լավ քոռօղլի ածեք,— հրամայեց տոլուբաշին:

Նվագածուները սկսեցին ածել քոռօղլու եղանակով; Ուխտավորների հետաքրքիր բազմությունը, լսելով զուռնայի ձայնը, ամեն կողմից մոտ վազեցին, և նստելով խոտերի, քարերի վրա, սկսեցին խորին հոգեզմայլությամբ լսել և մեծ բավականությամբ թամաշա անել, թե որպես էին զվարճանում երկրի տերերը:

Իշխանական սեղանից փոքր-ինչ հեռու, մատուռի շուրջը, այստեղ և այնտեղ, մերկ գետնի վրա նստած էին հասարակ մահկանացուներ և իրանց

Յատուկ Պոէմ

գերդաստանի հետ վայելում էին իրանց աղքատիկ ճաշը: Նրանք ուրախ էին այնքանով ևս, որ գոնե հեռվից լսում են մեծ պարոնի զուռնայի ձայնը:

Իսկ տոլուբաշին խիստ վերևից սկսեց կենաց բաժակները: Նախ հրամայեց խմել աստուծո կենացը, հետո Հիսուսի կենացը, հետո Քրիստոսի կենացը (նա Հիսուս-Քրիստոսին առանձին-առանձին անձնավորություններ էր համարում). դրանցից հետո հրամայց խմել մեծ պարոնի կենացը: Նվագածուները դեռ շարունակում էին քորօղլու եղանակով.

Եղջյուրները լցրե՛ք,— հրամայեց տոլուբաշին:

Բոլորը հնազանդվեցան նրա հրամանին:

Այդ էլ խմում ենք մեր տիրուհու կենացը:

Բայց սպասեցեք, մեծ պարոնը պիտի պար գա: Համեցեք,— դարձավ նա դեպի մեծ պարոնը:

Բոլորը, եղջյուրները ձեռքներին բռնած, սպասում էին: Մեծ պարոնին թեև փոքր-ինչ անվայել էր բազմության առջև պար գալ, բայց ի՞նչ պետք էր անել, տոլուբաշիի հրամանն էր, պետք էր կատարել, ուր մնաց, որ խմվում էր նրա թանկագին տերուհու կենացը: Նա վերկացավ:

Լեկզեվար ածեցե՛ք,— հրամայեց տոլուբաշին նվագածուներին:

Նրանք սկսեցին լեկզեվար ածել: Բազմությունը այժմ ավելի մոտեցավ իշխանական սեղանին: Ամեն կողմից ամբոխը վրա էր թափվում:

Եթե սուրբ գիրքը տալիս է մեզ մի հետաքրքիր օրինակ, թե ինչպես Դավիթը, Իսրայելի մարգարեն և թագավորը, ներշնչված մի սրբազան ոգևորությամբ, պար էր գալիս տապանակ ուխտի առջև,— ոչ սակավ հետաքրքիր էր տեսնել, թե ինչպես վրաց երկրի տերն ու իշխանը, Կախեթու գինու ազդեցության ներքո, սկսեց իր պարը: Հազարավոր ձեռքեր ծափ էին տալիս, բազմաթիվ զուռնաներ և նաղարաներ որոտում էին: Այդ միջոցին սեղանակից տիկիններն էլ վեր առին իրանց մոտ դրած դայիրաներն ու թմբուկները, սկսեցին ածել: Նվագարանների

հնչյունների հետ միախառնվում էին և հիացած բազմության խառնաձայն աղաղակները, կազմելով խիստ անախորժ, վայրենի ներդաշնակություն:

Բավակա՛ն է,— հրամայեց տոլուբաշին:

Նվագարանները դադարեցին, և մեծ պարոնը բոլորին գլուխ տալով, նստեց իր տեղը: Գինու եղջյուրները դատարկվեցան:

Տիրուհու կենացը խմելուց հետո տոլուբաշին հրամայեց խմել ժառանգի կենացը: Այժմ պիտի պար գար նրա մայրը: Տիրուհին հայտնի էր որպես լավ պար եկող: Նրան սիրեց, նրա հետ ամուսնացավ մեծ պարոնը միայն նրա լավ պար գալու համար. թեև այժմ մարմնի չափազանց ծանրությունը արգելում էր նրան առաջվա թեթև պտույտները գործել իր պարի մեջ: Այսուամենայնիվ, տիրուհին այս անգամ ևս զարմացրեց բոլորին իր հիանալի պարով:

Նվագածուները շարունակում էին ածել զանազան եղանակներ: Կենացների հերթը հետզհետե անցնում էր սեղանակիցների մեկից մյուսին: Տոլուբաշին ոչ մեկի «խաթրը չէր կոտրում». յուրաքանչյուրի կենացը խմելու ժամանակ հրամայում էր ածել և ստիպում էր սեղանակիցներից մեկին կամ պար գալ կամ երգել: Այսպես, թավադի որդիները համ ուտում էին, համ խմում էին, համ երգում էին, համ պար էին գալիս: Այդ չէր արգելում նրանց երբեմն վերկենալ նստած տեղից, վազել դեպի դաշտային խոհանոցը, կրակի վրայից վեր առնել խորովածի երկու տաք շամփուրներ, և երկու ձեռքով բռնած, ուրախ-ուրախ բերել, և բոլորին «թավազա» անելով, ասել.

Համեցե՛ք, համեցե՛ք, ի՛նչ լավն է...

Մյուսները ձեռքները մեկնում էին, շամփուրից դուրս էին քաշում խորովածը, և արյունը ու յուղը կաթկթելով, դնում էին իրանց բերանները, ասելով.

Փա՛հ, փա՛հ, փա՛հ... շա՛տ լավն է, շա՛տ լավը...

Թե այր և թե կին գտնվում էին անսահման բերկրության մեջ: Նրանց մեջ դադարել էր մտավորը, այժմ գործում էր միայն գրգռված զգացմունքը: Տոլուբաշին արդեն վերջացրած լինելով բոլորի կենացների խմելը, այժմ

իրավունք տվեց սեղանակիցներին իրանց ընտրությամբ առաջարկել նոր կենացներ: Այդ կենացների ժամանակ,— որ կամավոր էին, որ զուրկ էին պաշտոնական բնավորությունից,— սովորություն կար, այն անձը, որի կենացը խմվում էր, պարտավոր էր «պռոշտի» անել բոլորի հետ: Այսպիսի բաժակները խմվում էին ըստ մեծ մասի գեղեցիկ սեռի կենացը:

Բոլոր կնիկներից թույլ եմ տալիս ընտրել, բացի իմ կնկանից,— ասաց տոլուբաշին ծիծաղելով:

Մելանիան կարմրեց: Նրա ամուսին այրի հանաքը թելադրեց մեծ պարոնին առաջարկել հենց նախ գեղեցիկ Մելանիայի կենացը: Նա լիքը բաժակը ձեռին, շնորհալի կերպով վեր կացավ, և բոլորի հետ «պռոշտի» անելուց հետո, գլուխ տվեց և ապա խմեց:

Այդ աստված կվեր առնի՞, որ իմ կնոջը իմ աչքի առջև համբուրում են,— ասում էր տոլուբաշին, ձեռքերը դեպի երկինք բարձրացնելով:— Եկ, Մելանիա ջան, մոտ եկ, քո հոգուն մատաղ, եկ ես էլ համբուրեմ,— աղաչում էր նա իր տիկնոջը: Բայց տիկինը չմոտեցավ նրան, անվայել համարելով հրապարակավ իր ամուսնի հետ համբուրվելը:

Տեսնո՞ւմ եք, ի՛նչ «թարս» բաներ են այդ կնիկները,— ասում էր տոլուբաշին, այժմ ձեռքերը իր ծնկների վրա խփելով. հրապարակավ ուրիշների հետ կհամբուրվեն, բայց իրանց ամուսնի հետ ամոթ կհամարեն:

Բոլորը ծիծաղեցին:

Այդ միջոցին Լևան թավադի որդին, իր շուրջը աչք ածելով, որոնում էր Թամարին: Նա մտածում էր առաջարկել նրա կենացը, որ դրանով առիթ ունենա իր վաղուց ցանկացած համբույրը քաղել նրա սիրուն շրթունքից: Բայց Թամարը չերևացավ, օրիորդներից դեռ ոչ մեկը չէր վերադարձել զբոսանքից: Նա առաջարկեց պառավ իշխանուհու կենացը, որը խիստ գոհունակությամբ վեր բարձրացավ իր տեղից և սկսեց իր չոր ու ցամաք շրթունքը կպցնել բազմականների շրթունքներին: Երբ մոտեցավ նա տոլուբաշուն, վերջինս ծիծաղելով ասաց:

Եթե մի «խերով» բան լինեիր, ինձ մոտ չէիր գա:

Մինչ այստեղ երկրի պետերը զվարճանում էին, մինչ զուռնան և նաղարան որոտում էր, ուխտավորների բազմության մեջ, պարկապզուկը թևքի տակը դրած, դանդաղ քայլերով շրջում էր ժողովրդական բանաստեղծը: Ամենի մոտ ածում էր նա, ամենի մոտ երգում էր, և ամեն տեղ նրան տալիս էին կամ մի պատառ հաց, կամ սև փող: Նա իր շրջանը կատարելով, մոտեցավ իշխանական սեղանին, և որպես մարմնացած բողոք, սկսեց երգել:

Ճըտիկ, ճըտիկ, նախշուն փետրիկ, մեծացիր, Քեզ կուտ կտամ, շուտ մեծացիր, չաղացիր, Երբ գըզիրը տուրքը կուզե տարեկան, Քեզ պարոնին ընծա կտամ պատվական:

Հորթիկ, հորթիկ, նախշուն մորթիկ, մեծացիր, Քեզ խոտ կտամ, շուտ մեծացիր, չաղացիր, Երբ գըզիրը տուրքը կուզե տարեկան, Քեզ պարոնին ընծա կտամ պատվական:

Աղջիկ, աղջիկ, սիրուն աղջիկ, մեծացիր, Քեզ հաց կտամ, շուտ մեծացիր, չաղացիր, Երբ գըզիրը տուրքը կուզե տարեկան, Քեզ պարոնին ընծա կտամ պատվական:

Եզիկ, եզիկ, իմ քաջ եզիկ, աշխատիր, Վարը վարիր, ցանքը ցանիր, կալ կալսիր, Երբ գըզիրը տուրքը կուզե տարեկան, Ես պարոնին ընծա կտամ պատվական:

Կնիկ, կնիկ, սիրուն կնիկ, աշխատիր, Մանը մանիր, կարը կարիր, շուտ պրծիր, Երբ գըզիրը տուրքը կուզե տարեկան, Ես պարոնին ընծա կտամ պատվական:

Աստղիկ, աստղիկ, փայլուն աստղիկ, խավարիր, Ինձ քեզ մոտ տար, այս կյանքիցը ազատիր, Շա՛տ գործեցի, վաստակեցա, հոգնեցա, Իսկ պարոնիս գոհացնել ես չկրցա:

Նա ավարտեց իր երգը: Բայց ոչ ոք նրա վրա ուշադրություն չդարձրեց: Նրա քնարի տխուր հնչյունները խլացան, անհետացան զվարճասեր ազնվականների ընդհանուր աղմուկի մեջ...